

Vještačenje u krivičnom postupku Republike Srpske

Miodrag N. Simović

sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, inostrani član Ruske akademije prirodnih nauka i član Evropske akademije nauka i umjetnosti, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, vlado_s@blic.net

Dragan Jovašević

redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, Niš, Republika Srbija, jovas@prafak.ni.ac.rs

Vladimir M. Simović

tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine i vanredni profesor Fakulteta za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, vlado_s@blic.net

Sažetak: Novi Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske iz 2012. godine kao jedno od dokaznih sredstava poznaje i vještačenje. To je posebno osjetljivo dokazno sredstvo jer pomaže sudu da riješi brojna krivičnopravna pitanja za koja ne posjeduje posebna, specijalna, specifična znanja i vještine, već mu u tom zadatku pomaže posebno vještak. O pojmu, karakteristikama i vrstama vještačenja, te položaju vještaka u sudskom postupku sa teorijskog i praktičnog aspekta govori se u ovom radu.

Ključne riječi: krivično djelo, sud, dokaz, postupak, vještačenje.

Primljen / Received: 14. februar 2016. / February 14, 2016

Prihvaćen / Accepted: 22. februar 2016. / February 22, 2016

POJAM I POLOŽAJ VJEŠTAKA

Vještačenje¹ je vrsta dokaznog sredstva u krivičnom postupku koje se sastoji u utvrđivanju činjenica važnih za krivičnu stvar, njeno zakonito, pravilno i potpuno rasvjetljenje i razrješenje i u davanju mišljenja o zapaženim činjenicama na osnovu stručnog znanja ili vještine lica koja su nezainteresovana u postupku, i to u onim slučajevima kada opšte znanje sudije i njegova stručna pravna sprema nisu dovoljni.

To znači da vještačenje praktično obuhvata:

1. otkrivanje činjenica važnih za rješenje i rasvjetljenje krivične stvari, putem posebnih stručnih znanja ili posebne tehničke vještine što predstavlja nalaz vještaka i

2. davanje stručnog mišljenja o otkrivenim činjenicama na osnovu posebnih stručnih znanja i naročitih tehničkih vještina, što predstavlja mišljenje vještaka.

Najčešće se, prilikom vještačenja² kao dokaznog sred-

stva u krivičnom postupku, istovremeno daju i nalaz i mišljenje vještaka, ali to ne znači da nije moguće izdvojeno davanje samo nalaza ili samo mišljenja. Do određivanja vještačenja dolazi u slučaju, kada za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje posebnog stručnog lica. S druge strane, princip odvojenosti krivičnoprocesnih funkcija traži da se u jednom krivičnoprocesnom subjektu ne mogu steći dva svojstva ili dvije uloge.

Vještak u krivičnom postupku, kao posebna vrsta svjedoka, na bazi stručnog znanja i tehničkih vještina, utvrđuje i ocjenjuje neku činjenicu koja ima važnost za rasvjetljenje i rješenje krivične stvari. To je, dakle, procesno nezainteresovano lice (stručnjak sa vanpravnog područja) kome je organ krivičnog postupka naložio da, na osnovu svoje stručne sprema i poznavanja specijalnih znanja i vještina, utvrdi i ocijeni činjenice važne za krivični postupak i da o tome da svoj nalaz i mišljenje.

Predmet vještačenja jeste važna činjenica za čije je otkrivanje, utvrđivanje i ocjenjivanje nužna primjena poseb-

¹ Kokolj, M. (1976). *Vještačenje u krivičnom postupku*. Sarajevo: Advokatura, (8), 16-18.

² Vidi Pena, U. (2011). *Kriminalistička taktika obezbjeđenja ličnih dokaza*. Banja Luka: Pravna riječ, 29, 589-610.

nih stručnih znanja i vještina. Ta važna činjenica može da se odnosi na krivično djelo, njegovog učinioca, kao i druge važne okolnosti od značaja za pravilnu i zakonitu odluku o krivičnoj stvari. Predmet vještačenja tako mogu da budu mjesto, stvari (predmeti) i živa bića, ali ni u kom slučaju to ne mogu da budu pravna pitanja i pravne činjenice.

“Utvrđivanju duševne razvijenosti mlađeg punoljetnog učinioca krivičnog djela putem vještaka može se pristupiti samo ako se u toku postupka pojavi sumnja u pogledu njegovog duševnog razvoja. Prvostepeni sud je oglasio okrivljenog krivim zbog nedozvoljenog nošenja vatrenog oružja i izrekao mu uslovnu osudu. To što je prvostepeni sud odbio prijedlog odbrane da se izvrši vještačenje preko vještaka psihologa na okolnosti duševnog razvoja okrivljenog ne predstavlja, kako to branilac u svojoj žalbi navodi, bitnu povredu odredaba krivičnog postupka jer Zakonik o krivičnom postupku ne propisuje obavezu suda da udovoljava prijedlozima stranaka u pogledu izvođenja određenih dokaza. Prema zakonu, postoji mogućnost da sud punoljetnom izvršiocu krivičnog djela, koji u vrijeme suđenja nije navršio 21 godinu života, izrekne određenu vaspitnu mjeru ako ocijeni da ličnost okrivljenog, kao i okolnosti pod kojima je djelo učinjeno to opravdavaju. Međutim, nužnost procjene ličnosti punoljetnog učinioca krivičnog djela i u situaciji kada je krivično djelo izvršio sa 18 godina i 24 dana života, kao u konkretnom slučaju, putem pribavljanja nalaza i mišljenja vještaka psihologa - nije zakonski imperativ, već stvar diskrecione ocjene suda. Prvostepeni sud je prijedlog odbrane da se izvrši vještačenje ličnosti okrivljenog preko vještaka psihologa odbio zbog toga što se u toku krivičnog postupka nije pojavila sumnja u duševni razvoj okrivljenog i što bi se postupak bespotrebno odugovlačio, što je, po ocjeni drugostepenog suda, pravilna odluka” (presuda Okružnog suda u Beogradu, Kž. 1425/2005 od 27. juna 2005. godine).

“Ne može se prihvatiti kao dokaz vještačenje koje je pročitano na pretresu, a koje je sudu dostavio branilac okrivljenog, jer vještaci nisu određeni naredbom suda, niti su upozoreni na svoje dužnosti, niti su položili zakletve. Branilac okrivljenog je dostavio sudu ekspertizu saobraćajne nezgode Instituta Saobraćajnog fakulteta koju je sud izveo kao dokaz i u obrazloženju presude naveo da je na osnovu njega, uz ostale dokaze, utvrdio činjenično stanje. Zakonom predviđeni uslovi da eksperti instituta predstavljaju nalaz i mišljenje vještaka nisu ispunjeni, jer sud nije pisanom naredbom vještačenje povjerio ovom institutu, a, samim tim, nije odredio ni u pogledu kojih činjenica vještačenje treba obaviti, autori ekspertize nisu razgledali predmet vještačenja (tahograf izvađen iz kamiona), niti su ispunjeni ostali uslovi predviđeni zakonom, odnosno vještaci nisu upozoreni na svoje dužnosti, niti su položili zakletvu” (rješenje Vrhovnog suda Srbije, Kž. 2253/2005 od 30. januara 2006. godine).

“Kada se vodi krivični postupak zbog krivičnog djela lake tjelesne povrede, a tužilja je zadobila nagnječenje po-

glavine, nagnječenje tijela sa mnogobrojnim krvnim podlivima, oguljotine lijevog koljena, tu bitnu činjenicu - kvalifikaciju povreda - sud je utvrdio angažovanjem vještaka specijaliste ortopeda i traumatologa, pa nije bilo nužno i angažovanje i vještaka hirurga. Iz spisa predmeta proizilazi da je tužilja u sukobu sa okrivljenim zadobila lake tjelesne povrede koje su identifikovane u izreci presude. U toku postupka sud je angažovao vještaka medicinske struke, specijalistu ortopeda i traumatologa, koji se izjasnio o kvalifikaciji povreda i mehanizmu nanošenja tih povreda. Neosnovano je isticanje u žalbi okrivljenog da je u postupku trebalo da postupa vještak hirurg jer je vještak traumatolog dovoljno stručan i on je dao odgovore na postavljena pitanja suda u pogledu mehanizma nastanka povrede” (presuda Okružnog suda u Čačku, Kž. 88/2006 od 7. marta 2006. godine).

“Kada u toku krivičnog postupka koji se vodi zbog krivičnog djela teško djelo protiv bezbjednosti javnog saobraćaja u nalazu i mišljenju dva vještaka saobraćajne struke postoje razlike u pogledu uzroka nastanka saobraćajne nezgode, tada treba saslušanjem oba vještaka na glavnom pretresu I usaglasiti njihove nalaze i mišljenja, a ne da se sasluša samo jedan vještak koji daje usaglašeni nalaz i mišljenje. U zakonu je izričito navedeno da će sud u slučaju postojanja razlike u mišljenjima vještaka, prvenstveno pokušati da ih otkloni ponovnim saslušanjem, pa ako to nije u mogućnosti, obnoviće se vještačenje sa drugim vještacima” (rješenje Okružnog suda u Čačku, Kž. 122/2006 od 10. maja 2006. godine).

“Ima mjesta ukidanju presude prvostepenog suda zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka koje se odnose na vještačenje. Iz spisa predmeta proizilazi da je određeno vještačenje od strane određenog vještaka koji je utvrdio brzinu kretanja vozila okrivljenog u momentu kontakta sa motociklistom, a potom je određeno vještačenje od strane novog vještaka koji nije ni saslušan na glavnom pretresu, niti su njegov nalaz i mišljenje pročitani na glavnom pretresu. Novi vještak je utvrdio potpuno drugu brzinu kretanja vozila okrivljenog. U tom slučaju su povrijeđene odredbe ZKP jer sud nedostatke u nalazu i mišljenju prvog vještaka nije otklonio njegovim saslušanjem, a tek nakon toga je određeno novo vještačenje. Drugo, sud nije pokušao da otkloni nedostatke u mišljenjima oba vještaka njihovim saslušanjem u pogledu odlučne činjenice – brzine kretanja vozila okrivljenog. Sve je to rezultiralo pogrešno utvrđenim činjeničnim stanjem” (rješenje Okružnog suda u Subotici, Kž. 27/2008 od 12. februara 2008. godine).

“Kada nije sporno da je u nastalom sukobu oštećeni zadobio tešku tjelesnu povredu u vidu slomljenog prsta, a u pogledu nastale povrede, oštećeni i okrivljeni iznose svoje verzije događaja, tada je nedovoljno što je vještak u svom nalazu i mišljenju naveo da se radi o teškoj tjelesnoj povredi, već je nužno saslušati vještaka na glavnom pretresu i da se izjasni o mehanizmu nastanka teške tjelesne povrede, s obzirom na to da okrivljeni negira da je oštećenog štiti-

rao, već je povreda prsta nastala kod oštećenog ili udarcem pesnicom u glavu okrivljenog ili padom na tlo. S obzirom na to da se u spisima nalazi i medicinska dokumentacija o povredama okrivljenog, nužno je da vještak ima u vidu i te dokaze i da se izjasni o vrsti povreda, načinu nastanka, pa će se samo sveobuhvatnom ocjenom svih izvedenih dokaza doći do bitnih činjenica u pogledu nastanka sukoba između okrivljenog i oštećenog, u pogledu toga ko je prvi započeo najprije verbalni, a potom i fizički sukob i kako se taj sukob odigrao" (rješenje Okružnog suda u Čačku, Kž. 130/2008 od 26. marta 2008. godine).

„Ne može se zasnovati osuđujuća presuda za okrivljenog zbog krivičnog djela teške krađe samo na upoređivanju nađenih tragova papilarnih linija na licu mjesta sa papilarnim linijama okrivljenog što je izvršeno od strane kriminalističkog tehničara MUP-a. Žalbom branioca okrivljenog se osnovano ukazuje da se prvostepena presuda zasniva isključivo na zaključku prvostepenog suda da su na licu mesta na benzinskoj stanici pronađeni tragovi papilarnih linija okrivljenog, pa je na osnovu toga zaključeno da je on izvršilac krivičnog djela, objašnjavajući da okrivljeni to ne priznaje. Takođe, iz spisa proizilazi da je upoređivanje tragova izvršio kriminalistički tehničar MUP-a, odnosno da vještačenje nađenih tragova (otisaka) nije izvršeno u odgovarajućoj stručnoj ustanovi. Dakle, upoređivanje nađenih otisaka sa otiscima okrivljenog, izvršilo je ovlašteno službeno lice policijske uprave, ali samo potrebnim vještačenjem pomenutih tragova sa sigurnošću se može utvrditi u Nacionalno kriminalističkom centru Beograd ili drugoj odgovarajućoj ustanovi - da li tragovi papilarnih linija pronađeni na licu mjesta, potiču od okrivljenog. Tek poslije izvođenja tog dokaza se sa sigurnošću može govoriti o tome da li je okrivljeni izvršio navedeno krivično djelo" (rješenje Okružnog suda u Čačku, Kž. 227/2009 od 3. juna 2009. godine).

U pogledu izbora vještaka kome će povjeriti posao vještačenja u konkretnom krivičnom postupku, sudu stoje na raspolaganju razne mogućnosti kao što su: individualni stručnjak - vještak, stručna ustanova ili državni organ. Sam zakon je utvrdio prioritet lica kojima se može povjeriti vještačenje.

Položaj vještaka u krivičnom postupku određuje korpus njegovih prava i dužnosti. Dio tih prava i dužnosti je jednak za sve subjekte među koje spadaju i vještaci. No, vještak ima i neke specifične dužnosti:

1. dužnost odazivanja pozivu,
2. dužnost davanja nalaza i mišljenja,
3. dužnost brižljivog razmatranja predmeta vještačenja,
4. dužnost tačnog navođenja svega zapaženog i iznošenja mišljenja nepristrasno u skladu sa pravilima nauke ili vještine.

S ciljem ispunjenja dužnosti koje su vještaku određene zakonom, predviđen je i fond njegovih prava koja određuju i procesni položaj kao dokaznog sredstva. Ta prava su sljedeća:

1. pravo upoznavanja sa predmetom, odnosno materijalom koji je predmet vještačenja,
2. pravo razmatranja spisa,
3. pravo predlaganja dokaza i fizičkog učešća u istrazi i na glavnom pretresu,
4. pravo na naknadu.

S ciljem što objektivnijeg i nepristrasnijeg vještačenja, Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske³ je određenim slučajevima predvidio institut izuzeća vještaka u konkretnoj krivičnoj stvari. I na kraju, vještaka može da pozove sud da dâ zakletvu (koja je na glavnom pretresu obligatorna).

U krivičnom postupku mogu da se primjene različite vrste vještačenja zavisno od predmeta, cilja, zadatka i sl. Tako se razlikuju sljedeće vrste vještačenja:

1. prema vrsti činjenica koje se utvrđuju ili ocjenjuju vještačenje može biti: a) pregled i obdukcija leša, b) vještačenje tjelesnih povreda, v) vještačenje duševnog zdravlja osumnjičenog, g) tjelesni pregled osumnjičenog i drugih lica i d) vještačenje poslovnih knjiga,

2. prema vrsti stručnog znanja i umijeća razlikuje se: a) sudsko-medicinsko, b) sudsko- psihijatrijsko, v) knjigovodstveno, g) kriminalističko-tehničko i d) tehničko vještačenje,

3. prema broju lica koja vrše vještačenje razlikuje se: a) individualno i b) kolektivno vještačenje. Kod kolektivnog ili timskog vještačenja razlikuje se: a) pravo (kada u vještačenju učestvuju dva ili više lica koja posjeduju stručno znanje iste vrste) i b) kompleksno kolektivno vještačenje (kada učestvuju dva ili više vještaka sa različitim stručnim znanjima),

4. prema redosljedu preduzetih radnji, vještačenje može biti: a) prvo, b) dopunsko i v) ponovno,

5. prema fazi krivičnog postupka u kojoj se preduzima radnja vještačenja, ono može biti: a) istražno i b) raspravno vještačenje i

6. prema organu koji imenuje vještaka razlikuje se: a) nekontradiktorno i b) kontradiktorno vještačenje.

Zakon o krivičnom postupku razlikuje više vrsta vještačenja. To su⁴:

1. pregled, obdukcija i ekshumacija leša,
2. pregled i obdukcija leša van specijalizovane medicinske ustanove
3. pregled i obdukcija začetka i novorođenčeta,
4. toksikološko ispitivanje,
5. vještačenje tjelesnih povreda,
6. tjelesni pregled i druge radnje,
7. psihijatrijsko vještačenje,
8. vještačenje poslovnih knjiga i
9. obavljanje DNK analize.

³ "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 53/12. U daljem tekstu: Zakon.

⁴ Vidi Milić, B. (2013). *Forenzička ispitivanja i vještačenja u postupku dokazivanja krivičnih djela*. Sarajevo: Zbornik radova „Kriminalistički i krivičnoprocesni aspekti dokaza i dokazivanja“, 365-374.

TOK VJEŠTAČENJA

Vještačenje⁵ se određuje kada za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje lica koja raspolažu potrebnim stručnim znanjem. Ako naučno, tehničko ili druga stručna znanja mogu pomoći sudu da ocijeni dokaze ili razjasni sporne činjenice, vještak kao posebna vrsta svjedoka može svjedočiti davanjem nalaza o činjenicama i mišljenja koje sadrži ocjenu o činjenicama (član 160 Zakona). Vještačenje se preduzima poslije izdate pisane naredbe za vještačenje. Tu naredbu izdaje tužilac ili sud. U naredbi se navode činjenice u pogledu kojih se vrši vještačenje (član 161 Zakona).

Ako za određenu vrstu vještačenja postoji stručna ustanova ili se vještačenje može obaviti u okviru državnog organa, takva vještačenja, a posebno složenija, povjeravaju se, po pravilu, takvoj ustanovi, odnosno organu koji određuje jednog ili više stručnjaka koji će izvršiti potrebno vještačenje. Ako se vještačenje povjerava stručnoj ustanovi, odnosno državnom organu, tužilac, odnosno sud upozoravaju tu ustanovu ili organ da u davanju nalaza i mišljenja ne može učestvovati lice koje zakon izričito navodi ili lice za koje postoje razlozi za izuzeće od vještačenja predviđeni u zakonu. U svakom slučaju, lica koja vještače upozoravaju se na posljedice davanja lažnog nalaza i mišljenja (član 167 Zakona). Stručnoj ustanovi, odnosno državnom organu stavlja se na raspolaganje sav materijal potreban za vještačenje. Pisani nalaz dostavlja stručna ustanova, odnosno državni organ i mišljenje lica koja su izvršila konkretno vještačenje.

Lice koje tužilac, odnosno sud odredi za vještaka dužno je da tužiocu, odnosno sudu dostavi svoj izvještaj koji mora da sadrži sljedeće podatke:

1. dokaze koje je pregledao,
2. obavljene testove,
3. nalaz i mišljenje do kojeg je došao i
4. sve druge relevantne podatke koje vještak smatra potrebnim za pravednu i objektivnu analizu.

Vještak je dužan da detaljno obrazloži kako je došao do određenog mišljenja (član 162 Zakona).

Pri tome je sam Zakon u članu 163 isključio određena lica da mogu biti određena za vještaka. Tako se za vještaka ne može odrediti lice koje ne može biti saslušano kao svjedok ili lice koje je oslobođeno od dužnosti svjedočenja, kao ni lice prema kojem je krivično djelo učinjeno, a ako je takvo lice određeno, na njegovom nalazu i mišljenju ne može se zasnivati sudska odluka. Razlog za izuzeće vještaka postoji i u pogledu lica koje je zajedno sa osumnjičenim, odnosno optuženim ili oštećenim u radnom odnosu u istom organu, preduzeću i drugom pravnom licu ili kod samostalnog privrednika, kao i u pogledu lica koje je u radnom odnosu kod oštećenog ili osumnjičenog, odnosno optuženog..

Vještačenjem⁶ rukovodi organ koji je naredio preduzimanje ove radnje dokazivanja. Prije početka vještačenja poziva se vještak da predmet vještačenja pažljivo razmotri, da tačno navede sve što zapazi i utvrdi i da svoje mišljenje iznese nepristrasno i u skladu sa pravilima nauke i vještine. Posebno se upozorava da je lažno vještačenje krivično djelo (član 164 Zakona). Prilikom davanja nalaza i mišljenja o predmetu koji se pregleda, vještak se oslanja na dokaze na koje mu je ukazalo ovlašteno službeno lice, tužilac ili sud. Vještak može da svjedoči samo o činjenicama koje proizlaze iz njegovih neposrednih saznanja, osim ako se prilikom pripreme svog nalaza i mišljenja nije koristio informacijama na koje bi se opravdano oslanjali ostali stručnjaci iste struke.

Vještaku se mogu davati potrebna razjašnjenja, a može mu se dopustiti i da razmatra spise predmeta. On može predložiti da se izvedu određeni dokazi ili da se pribave predmeti i podaci koji su od važnosti za davanje njegovog nalaza i mišljenja. Ako prisustvuje uviđaju, rekonstrukciji događaja ili drugoj istražnoj radnji, vještak može predložiti da se razjasne pojedine okolnosti ili da se licu koje se saslušava postave pojedina pitanja.

Vještak pregleda predmete vještačenja na mjestu gdje se oni nalaze, osim ako su za vještačenje potrebna dugotrajna ispitivanja ili ako se ispitivanja vrše u ustanovi, odnosno organu ili ako to zahtijevaju razlozi morala (član 165 Zakona). Ako je u okviru vještačenja potrebno izvršiti analizu neke materije, vještaku će se, ako je to moguće, staviti na raspolaganje samo dio te materije, a ostatak će se u potrebnoj količini sačuvati za slučaj naknadnih analiza. Na osnovu izvedenog vještačenja, vještak dostavlja nalaz i mišljenje, kao i radni materijal, skice i zabilješke organu koji ga je i odredio (član 166 Zakona).

POJEDINE VRSTE VJEŠTAČENJA

Vještačenje leša

Zakon razlikuje tri vrste vještačenja leša⁷. To su:

1. pregled, obdukcija i ekshumacija leša – član 168 Zakona,
2. pregled i obdukcija leša van specijalizovane medicinske ustanove – član 169 Zakona i
3. pregled i obdukcija začetka i novorođenčeta – član 171 Zakona.

Pregled, obdukcija i ekshumacija leša (član 168 Zakona) je prva vrsta sudske medicinske vještačenja u krivičnom postupku. Javlja se kod izvršenja krvnih delikata (krivičnih djela protiv života ili drugih djela koja za posledicu imaju smrt jednog ili više lica). Pregled i obdukcija leša preduzima-

⁶ Vidi Jokić, D. (2009). *Određivanje vještačenja u krivičnom postupku u Republici Srpskoj*. Banja Luka: Bezbjednost, policija, građani, (2), 181-197.

⁷ Vidi Milošević, M. (2004). *Doprinos vještaka prevenciji pojava ugrožavanja bezbjednosti*. Sarajevo: Kriminalističke teme, (3-4), 167-182.

⁵ Vidi Marković, M., Bajić, Ž. (2013). *Daktiloskopsko vještačenje kao procesna radnja dokazivanja*. Sarajevo: Zbornik radova „Kriminalistički i krivičnoprocesni aspekti dokaza i dokazivanja“, 387-402.

ju se uvijek kada u nekom smrtnom slučaju postoji sumnja da je smrt uzrokovana krivičnim djelom ili da je u vezi sa izvršenjem krivičnog djela. Ako je leš već zakopan, određuje se njegova ekshumacija radi pregleda i obdukcije. Pri pregledu i obdukciji leša preduzimaju se potrebne mjere da se ustanovi identitet leša i u tom cilju posebno se opisuju podaci o spolnim i unutrašnjim tjelesnim osobinama leša.

Po pravilu, vještačenje u vidu pregleda i obdukcije leša vrši specijalizovana medicinska ustanova (član 169 Zakona). Od ovog pravila postoji izuzetak. Kada se vještačenje ne vrši u specijalizovanoj ustanovi, tada pregled i obdukciju leša vrši ljekar specijalista sudske medicine. Tim vještačenjem rukovodi tužilac o čemu vodi zapisnik. Sastavni dio zapisnika predstavlja nalaz i mišljenje vještaka. Pri tome je Zakon zabranio da se za vještaka ne može odrediti ljekar koji je liječio umrlog. Međutim, ljekar koji ga je liječio može se saslušati kao svjedok, radi davanja razjašnjenja o toku i okolnostima bolesti umrlog.

Poslije završenog pregleda i obdukcije leša sastavlja se obavezno izvještaj (član 170 Zakona). Vještak sudske medicine u svom mišljenju navodi uzrok i vrijeme kada je smrt nastupila. Ako je na lešu nađena bilo kakva povreda, utvrđuje se da li je tu povredu nanio neko drugi i, ako jeste, čime, na koji način, koliko vremena prije nego što je smrt nastupila i da li je ona prouzrokovala smrt. Ako je na lešu nađeno više povreda, mora se utvrditi da li je svaka povreda izvršena istim sredstvom i koja je povreda prouzrokovala smrt, a ako je nađeno više smrtonosnih povreda, tada se mora odrediti koja je od njih ili koje od njih su svojim zajedničkim djelovanjem bile uzrok smrti. Pri tome je potrebno naročito utvrditi da li je smrt prouzrokovana samom vrstom i opštom prirodom povrede ili zbog ličnog svojstva ili naročitog stanja organizma povrijeđenog ili zbog slučajnih okolnosti ili okolnosti pod kojima je povreda nanesena. Vještak je dužan da obrati pažnju na nađeni biološki materijal (krv, pljuvačka, sperma, urin i drugo) i da sve to opiše i sačuva za biološko vještačenje, pod uslovom da ono bude naknadno određeno.

Posebnu vrstu vještačenja leša predstavlja pregled i obdukcija začetka i novorođenčeta (član 171 Zakona). Pri pregledu i obdukciji začetka treba posebno utvrditi njegovu starost, sposobnost za vanmaterični život i uzrok smrti. Pri pregledu i autopsiji leša novorođenčeta, posebno će se utvrditi da li je rođeno živo ili mrtvo, da li je bilo sposobno za život, koliko je dugo živjelo, kao i vrijeme i uzrok smrti.

Druga medicinska vještačenja

Zakon poznaje i druga medicinska vještačenja kao što su⁸:

1. toksikološko ispitivanje – član 172 Zakona,
2. vještačenje tjelesnih povreda – član 173 Zakona,
3. tjelesni pregled i druge radnje – član 174 Zakona,
4. psihijatrijsko vještačenje – član 175 Zakona i
5. obavljanje DNK analize – čl. 177-180 Zakona.

⁸ Vidi Džudža, DŽ. (1985). *Pravno-medicinsko vještačenje psihopatske ličnosti*. Sarajevo: Pravna misao, (1-2), 29-40.

Prvo od ostalih medicinskih vještačenja koja se mogu preduzeti u krivičnom postupku je toksikološko ispitivanje (član 172 Zakona). Ako postoji sumnja na trovanje, sumnjive materije koje su nađene u lešu ili na drugom mjestu upućuje se na vještačenje ustanovi ili državnom organu koji vrši toksikološka ispitivanja. Pri pregledu sumnjivih materija, posebno se utvrđuje vrsta, količina i djelovanje nađenog otrova, a ako je riječ o pregledu materija uzetih iz leša, po mogućnosti i količina upotrijebljenog otrova.

Vještačenje tjelesnih povreda (član 173 Zakona) je vrsta vještačenja u krivičnom postupku prema kriterijumu predmeta vještačenja, odnosno vrste činjenica koje se utvrđuju ili ocjenjuju primjenom posebnog stručnog znanja ili umijeća. Ovo vještačenje se vrši pregledom povrijeđenog (dakle, oštećenog ili pasivnog subjekta) od strane vještaka, s tim što Zakon dozvoljava i mogućnost da se to vještačenje obavi i bez prethodnog pregleda povrijeđenog na osnovu samo medicinske (pismene) dokumentacije i drugih podataka u spisima predmeta (fotografije, rendgen ili ultrazvuk snimci, iskazi svjedoka).

Prilikom preduzimanja vještačenja ove vrste, vještak je dužan da utvrdi i tačno opiše povrede, potom da da svoje stručno mišljenje o vrsti i težini svake pojedine povrede i njihovom ukupnom dejstvu s obzirom na njihovu prirodu, okolnosti slučaja, način i sredstvo kojim su nanijete i njihovo dejstvo uopšte, odnosno njihovo dejstvo u konkretnom slučaju.

Vještačenje tjelesnih povreda⁹ vrši se, po pravilu, pregledom povrijeđenog, a ako to nije moguće ili nije potrebno, na osnovu medicinske dokumentacije ili drugih podataka u spisu. Nakon što tačno opiše povrede, vještak daje mišljenje, naročito o vrsti i težini svake pojedine povrede i njihovom ukupnom djelovanju s obzirom na njihovu prirodu ili posebne okolnosti slučaja, kakvo djelovanje te povrede obično proizvode, a kakvo su, u konkretnom slučaju, proizvele i čime su povrede izvršene i na koji način.

Pored vještačenja tjelesnih povreda, u medicinska vještačenja ove vrste spada i tjelesni pregled i druge radnje (član 174 Zakona). Tjelesni pregled se preduzima i bez pristanka osumnjičenog, odnosno optuženog ako je potrebno da se utvrde činjenice važne za krivični postupak. Tjelesni pregled drugih lica može se bez njihovog pristanka preduzeti samo onda ako se mora utvrditi da li se na njihovom tijelu nalazi određeni trag ili posljedica krivičnog djela. Uzimanje krvi i druge ljekarske radnje koje se po pravilima medicinske nauke preduzimaju radi analize i utvrđivanja drugih važnih činjenica za krivični postupak, mogu se preduzeti i bez pristanka lica koje se pregleda samo pod uslovom da zbog toga ne bi nastupila kakva šteta po njegovo zdravlje.

Preduzimanje tjelesnog pregleda osumnjičenog, odnosno optuženog i druge radnje u vezi s tim, naređuje sud, a ako postoji opasnost od odlaganja - tužilac. Pri tome, nije

⁹ Vidi Delić, R. (1975). *Vještačenje kod saobraćajnih nezgoda*. Sarajevo: Pravna misao, (1-2), 40-51.

dopušteno da se prema osumnjičenom, odnosno optuženom ili svjedoku primjene medicinske intervencije ili da im se daju takva sredstva kojima bi se uticalo na njihovu volju pri davanju iskaza. Kršenje ove zakonske zabrane predstavlja osnov da se na tako pribavljenim dokazima ne može zasnivati sudska odluka.

Psihijatrijsko vještačenje (**član 175 Zakona**) predstavlja značajno dokazno sredstvo od **čijeg** nalaza i mišljenja zavisi uopšte i vođenje krivičnog postupka (zavisno od stanja neuračunljivosti ili drugih oblika smanjene uračunljivosti osumnjičenog lica), odnosno primjena medicinskih mjera bezbjednosti. Ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena uračunljivost osumnjičenog, odnosno optuženog ili da je osumnjičeni, odnosno optuženi učinio krivično djelo zbog zavisnosti od alkohola ili opojnih droga ili da zbog duševnih smetnji nije sposoban da učestvuje u postupku, određuje se psihijatrijsko vještačenje.

Ako se u toku istrage osumnjičeni dobrovoljno ne podvrgne psihijatrijskom pregledu radi vještačenja ili ako je, prema mišljenju vještaka, potrebno duže posmatranje, osumnjičeni se šalje na psihijatrijski pregled, odnosno na posmatranje u odgovarajuću zdravstvenu ustanovu. Rješenje o tome donosi sudija za prethodni postupak na prijedlog tužioca. Ovo posmatranje ne može trajati duže od dva mjeseca. Ako vještaci ustanove da je duševno stanje osumnjičenog, odnosno optuženog poremećeno, određuju prirodu, vrstu, stepen i trajnost poremećaja i daju svoje mišljenje o tome kakav je uticaj takvo duševno stanje imalo i kakav još ima na shvatanje i postupke osumnjičenog, odnosno optuženog, kao i da li je i u kojoj mjeri poremećaj duševnog stanja postojao u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

Ako se u zdravstvenu ustanovu upućuje osumnjičeni, odnosno optuženi koji se nalazi u pritvoru, sudija obavještava tu ustanovu o razlozima zbog kojih je određen pritvor, da bi se preduzele mjere potrebne za obezbjeđenje svrhe pritvora. Vrijeme provedeno u zdravstvenoj ustanovi obavezno se uračunava osumnjičenom, odnosno optuženom u pritvor, odnosno u kaznu, ako bude izrečena.

Posljednja vrsta medicinskih vještačenja u krivičnom postupku Republike Srpske jeste obavljanje analize dezoksiribonukleinske kiseline (DNK analiza) iz člana 177 Zakona. Analizu dezoksiribonukleinske kiseline može obavljati isključivo institucija specijalizovana za tu vrstu vještačenja. Analiza DNK može se vršiti ukoliko je to neophodno potrebno za određivanje identiteta ili činjenica da li tragovi materija koji su otkriveni potiču od osumnjičenog, odnosno optuženog ili oštećenog (**član 178 Zakona**). Uzorci pljuvačke radi vršenja DNK analize mogu se uzimati uvijek i za to nije potreban pristanak lica, niti se ta radnja može smatrati povredom tjelesnog integriteta¹⁰.

U cilju utvrđivanja identiteta osumnjičenog, odnosno optuženog sa njegovog tijela mogu se uzeti ćelije radi ana-

lize DNK. Podaci dobijeni na ovaj način mogu se koristiti i u drugim krivičnim postupcima protiv istog lica (**član 179 Zakona**).

Zakon je uspostavio poseban Registar izvršenih DNK analiza. Podaci o izvršenim DNK analizama čuvaju se u evidenciji pri ministarstvu nadležnom za poslove zdravlja Republike Srpske (**član 180 Zakona**). Evidenciju DNK profila osumnjičenih i osuđenih lica, nestalih i neidentifikovanih lica i DNK profile dobijene iz spornih bioloških tragova pronađenih u vezi sa krivičnim djelom vodi Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske. Zaštita podataka dobijenih DNK analizama i vođenje evidencije uređuje se u skladu sa posebnim propisom.

Vještačenje poslovnih knjiga

Posebna vrsta vještačenja koja se prema Zakonu može odrediti u krivičnom postupku jeste vještačenje poslovnih knjiga¹¹ (**član 176 Zakona**). To je vrsta vještačenja u krivičnom postupku prema kriterijumu predmeta vještačenja, odnosno vrste činjenica koje se utvrđuju ili ocjenjuju primjenom posebnog stručnog znanja i umijeća. Do vještačenja poslovnih knjiga dolazi najčešće u slučaju kada je pregledom i ispitivanjem ovih knjiga potrebno utvrditi i razjasniti činjenice bitne za rasvjetljenje i razrješenje konkretne krivične stvari. I ovo vještačenje određuje organ pred kojim se vodi postupak, a izvode ga vještaci kojima se praktično određuje u kojem pravcu i u kom obimu treba vršiti vještačenje i koje činjenice i okolnosti treba otkriti i objasniti.

Kod ove vrste vještačenja zakonodavac je posebnu pažnju posvetio poslovima sređivanja knjigovodstva i troškovima njegovog sređivanja, gdje se kao vještaci angažuju diplomirani ekonomisti koji posjeduju određena iskustva u radu na finansijskim poslovima, s tim da se ne mogu uzimati lica koja bi, eventualno, bila zainteresovana za ishod postupka u konkretnoj krivičnoj stvari.

Kada je potrebno da se preduzme vještačenje poslovnih knjiga, organ pred kojim se vodi postupak dužan je da vještacima naznači u kom pravcu i u kom obimu treba vršiti vještačenje i koje činjenice i okolnosti treba utvrditi tom prilikom. Ako je za preduzimanje vještačenja poslovnih knjiga preduzeća, drugih pravnih lica ili samostalnog privrednika nužno da se prethodno sredi njihovo knjigovodstvo, troškovi koji se tiču sređivanja knjigovodstva padaju na njihov teret. Naredbu o sređivanju knjigovodstva donosi organ koji vodi postupak, na osnovu obrazloženog pisanog izvještaja vještaka kome je naredeno vještačenje poslovnih knjiga. U naredbi se naznačuje i iznos koji je pravno lice, odnosno samostalni privrednik dužan da položi organu koji vodi postupak kao predujam za troškove oko sređivanja knjigovodstva. Naplata troškova, ukoliko njihov iznos

¹⁰ Vidi Novković, R., Kojić, M., Đurica, R., Šetka, G. (2007). *Uloga i značaj vještačenja krvi kod krvnih delikata*. Banja Luka: Pravna riječ, (12), 249-262.

¹¹ Vidi Simeunović, N. (2012). *Forenzičko knjigovodstvo kao način suprotstavljanja ugrožavanju bezbjednosti korporacija*. Banja Luka: Zbornik radova "Društvena reakcija na savremene oblike ugrožavanja bezbjednosti", 455-465.

nije bio predujmljen, vrši se u korist organa koji je unaprijed isplatio troškove i nagradu vještacima.

ZAKLJUČAK

Vještačenje je vrsta dokaznog sredstva u krivičnom postupku koje se sastoji u utvrđivanju činjenica važnih za krivičnu stvar, njeno zakonito, pravilno i potpuno rasvjetljenje i razrješenje i u davanju mišljenja o zapaženim činjenicama na osnovu stručnog znanja ili vještine lica koja su nezainteresovana u postupku, i to u onim slučajevima kada opšte znanje sudije i njegova stručna pravna sprema nisu dovoljni. To znači da vještačenje praktično obuhvata: otkrivanje činjenica važnih za rješenje i rasvjetljenje krivične stvari, putem posebnih stručnih znanja ili posebne tehničke vještine što predstavlja nalaz vještaka i davanje stručnog mišljenja o otkrivenim činjenicama na osnovu posebnih stručnih znanja i naročitih tehničkih vještina, što predstavlja mišljenje vještaka.

Najčešće se prilikom vještačenja kao dokaznog sredstva u krivičnom postupku, istovremeno daju i nalaz i mišljenje vještaka, ali to ne znači da nije moguće izdvojeno davanje samo nalaza ili samo mišljenja. S druge strane, princip odvojenosti krivičnoprocesnih funkcija traži da se u jednom krivičnoprocesnom subjektu ne mogu steći dva svojstva ili dvije uloge, osim što je vještak posebna vrsta svjedoka.

LITERATURA

- Bačić, F., Šeparović, Z. (1989). Krivično pravo, posebni dio, Zagreb.
- Bejatović, S. (2008). Krivično procesno pravo, Beograd: "Službeni glasnik".
- Berg, B.L. (2008). Criminal investigation, New York: McGraw-Hill.
- Bošković, M. (1998). Kriminalistika - Metodika I, Beograd: Policijska akademija.
- Budimlić, M. (2010). Primjenjena kriminologija, Sarajevo: Fakultet za kriminologiju, kriminalistiku i kriminološke studije.
- Evans, C. (2009). Criminal Investigations: Crime Scene Investigation, New York: Infobase Publishing.
- Evans, C. (2009). Evidence (Criminal Justice), New York: Chelsea House Publishers.
- Floris, J.B. (2011). Arguments, Stories and Criminal Evidence: A Formal Hybrid Theory, London: Springer.
- Garčić, A. (2009). Kazneni zakon u sudskoj praksi: Posebni dio, Zagreb: Organizator.
- Grubač, M. (2004). Krivično procesno pravo - Uvod i opšti dio, Beograd: "Službeni glasnik".
- Grubač, M. (2004). Krivično procesno pravo - Posebni dio, Beograd: "Službeni glasnik".
- Grubač, M. (2008). Krivično procesno pravo, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
- Harfield, C., Harfield, K. (2008). Covert Investigation, Oxford: University Press.
- Horsvell, J. (2004). The Practice Of Crime Scene Investigation, London: CRC Press.
- Ilić, M. (2001). Krivično procesno pravo. Priredila H.Sijerčić-Čolić, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Jackson, J., Langer, M., Tillers, P. (2008). Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context, Oregon: Oxford and Portland.
- Korajlić, N. (2008). Kriminalistička metodika, Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
- Korajlić, N. (2012). Istraživanje krivičnih djela, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Krapac, D. (2003). Kazneno procesno pravo, Zagreb: "Narodne novine".
- Krivokapić, V. (1997). Kriminalistička taktika III, Beograd: Policijska akademija.
- Maksimović, R. (2000). Kriminalistička tehnika, Beograd: Policijska akademija.
- Mena, J. (2003). Investigative Data Mining for Security and Criminal Detection, United States: Elsevier Science.
- Milosavljačić, M. (2012). Forenzička biologija, Sarajevo: Blackdruk.
- Modly, D. (1993). Osiguranje mjesta događaja, Zagreb: MUP Hrvatske.
- Modly, D. (1999). Metodika uviđaja, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Fakultet kriminalističkih nauka.
- Modly, D., Petrović, B., Korajlić, N. (2004). Uvod u kriminalistiku, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Fakultet kriminalističkih nauka.
- Newburn, T., Williamson, T., Wright, A. (2007). Handbook of Criminal Investigation, Devon: Willan Publishing.
- Pavišić, B. i saradnici (2001). Komentar zakona o krivičnom postupku, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Pavišić, B., Modly, D., Veić, P. (2006). Kriminalistika, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Petrović, A. (1981). Kriminalistička metodika, Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
- Sijerčić-Čolić, H. (2008). Krivično procesno pravo. Knjiga I: Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje - Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Sijerčić-Čolić, H. (2008). Krivično procesno pravo. Knjiga II: Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci - Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005). Komentar zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, Knjiga III, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija.
- Simović, M. (2009). Krivično procesno pravo, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
- Simović, M., Simović, V., Todorović, Lj. (2009). Krivični postupak Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, Sarajevo: Fineks.
- Škulić, M. (2007). Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd: "Službeni glasnik".
- Tulezi, J. (1998). Razbojništva i postupanje policije, Zagreb: Policijska akademija.

Vasiljević, T. (1981). Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, Beograd: "Savremena administracija".

Wiehman, R. (2008). Kriminalistik, Bonn: Bonner Universitäts Buchdruckerei.

Vodinić, A., Aleksić, Ž. (1990). Kriminalistika, Zagreb: "Informator".

Expertise in Criminal Proceedings of Republika Srpska

Miodrag N. Simović

Judge of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, Full Professor of the Faculty of Law of Banja Luka, Corresponding Member of the Academy of Sciences and Art of Bosnia and Herzegovina, Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences and Active Member of the European Academy of Sciences and Arts, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, vlado_s@blic.net

Dragan Jovašević

Full professor at the University of Niš Faculty of Law, Nis, Republika Srbija, jovas@prafak.ni.ac.rs

Vladimir M. Simović

Prosecutor of the Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina and Associate Professor at the Faculty of Security and Protection Independent University in Banja Luka, Banjaluka, Bosnia and Herzegovina, vlado_s@blic.net

Abstract: One of means of evidence that the new 2012 Code on Criminal Procedure of the Republika Srpska recognizes is expertise. This is a particularly sensitive evidence because it helps the Court Panel to decide on a number of criminal and legal matters for which it does not have any particular, special or specific knowledge and skills, but gets help from an expert. This paper is about the concept, characteristics and types of expertise, and the position of an expert in the court proceedings, both from theoretical and practical aspect.

Key words: criminal offence, court, evidence, proceedings, expertise.